

**ATITUDINE ȘI ACȚIUNE ÎN FOLOSUL PATRIMONIULUI
CULTURAL-NAȚIONAL DIN ȚINUTUL MUREȘ
REFLECTATE ÎN DOCUMENTE DE ARHIVĂ
(14 AUGUST 1938-21 SEPTEMBRIE 1940)**

Zevedei-Ioan DRĂGHIȚĂ*

Prin legea de organizare administrativă din august 1938¹, teritoriul României a fost împărțit în 10 unități administrativ-teritoriale, ținuturi: Bucegi, Olt, Timiș, Mureș, Someș, Suceava, Prut, Nistru, Marea, Dunărea de Jos. În fruntea fiecărui ținut Carol al II-lea a numit câte un rezident regal.

Rezidența ținutului Mureș (alcătuit din nouă județe: Alba, Mureș, Făgăraș, Târnava Mare, Târnava Mică, Sibiu, Ciuc, Odorhei și Turda) s-a stabilit la Alba Iulia. În fruntea ei a fost numit generalul Dănilă Papp², un om echilibrat care a căutat să susțină cultura, într-o lume aflată sub semnul războiului, în cazul nostru, acțiunile în folosul patrimoniului cultural-național.

Din această perspectivă, având la îndemână fondul arhivistic al Rezidenței Ținutului Mureș, păstrat la Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Alba, am constatat că în timpul administrației ținutului s-a acordat o atenție sporită dezvoltării Muzeului din Alba Iulia, identificării și recuperării pieselor arheologice descoperite întâmplător și chiar organizării de săpături arheologice sistematice, precum și inventarierii monumentelor istorice din ținut.

Muzeul din Alba Iulia a fost așezat sub administrarea directă a ținutului și a cunoscut un proces de reorganizare în concordanță cu noile realități și obiective ce i s-au pus în față. A căpătat titulatura de „Muzeul Regional Alba Iulia”, pe care a păstrat-o multă vreme și a primit un nou regulament de funcționare publicat în *Monitorul oficial*³, aprobat de Armand Călinescu și, prin decretul regal nr. 2663, de Carol al II-lea.

* Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniu Național Alba; e-mail: dei70@yahoo.com.

¹ *Monitorul oficial*, partea I, nr. 187, din 14 august 1938, p. 3772-3833.

² Rișcuța 2000, p. 269-273.

³ *Monitorul oficial*, partea I, nr. 154, din 7 iulie 1939, p. 4268-4270.

Astfel, potrivit regulamentului pentru reorganizarea, conducerea și administrarea Muzeului Regional Alba Iulia⁴, acesta înglobează atât muzeul Societății de Istorie, Arheologie și Științele Naturale, cât și secțiunea „Unirii” aflată sub tutela Astreii. Piese muzeale și mobilierul expozițional rămân în proprietatea celor două societăți, dar în cadrul muzeului pot depune sau dona obiecte și alte persoane fizice sau juridice. Teritoriul de competență al muzeului se extinde pe întregul ținut, iar în ceea ce privește documentele „Unirii”, asupra întregului teritoriu al României. Tot acum s-au precizat obiectivele principale ale muzeului:

1. Național - colecționează piese muzeale (arheologice sau istorice) referitoare la istoria întregii țări, dar cu privire specială asupra regiunii Alba;
2. Științific - efectuează cercetări arheologice, etnografice, inventariază și expune obiecte;
3. Cultural - publică rezultatul cercetărilor efectuate, organizează conferințe publice, de popularizare și cunoaștere a trecutului.

Muzeului i s-a stabilit o schemă de organizare generoasă, cu următoarele secții: preistorică, romană, numismatică, medievală, a Unirii, etnografică, științe naturale, biblioteca și arhiva.

Conducerea muzeului a fost defalcată în componenta administrativ-financiară și, respectiv, tehnico-culturală, consiliul de administrație fiind compus din nouă membri: cinci reprezentanți ai ținutului (rezidentul regal ca președinte, trei membri⁵ și directorul muzeului ca referent și secretar), doi ai Societății de Istorie și Arheologie și doi ai Astreii. Durata de funcționare a consiliului a fost stabilită la șase ani, iar atribuțiile sale erau următoarele: pregătirea bugetului, fixarea programului anual, rezolvarea problemelor administrative și financiare. El se va întruni obligatoriu trimestrial sau la convocarea președintelui ori la cererea a trei membri ai săi. Ședințele erau valide doar dacă aveau majoritate, iar hotărârile se adoptau cu condiția să se întrunească 50%+1 din voturile celor prezenți.

Raportat la schema de organizare, personalul muzeului propus este destul de redus. El este restrâns la un director, un preparator și un om de serviciu. Pe viitor, când secția „Unirii” va căpăta consistență, se va putea angaja un specialist care să o coordoneze.

Din document mai este de reținut că muzeului i se permite să aibă buget propriu, în cadrul celui al ținutului. Acesta va conține sumele necesare

⁴ ANRSJA, fond *Rezidența Ținutului Mureș. Serviciul Administrației Generale și de Stat*, dosar nr. 141/1939, f. 1-5.

⁵ În consiliul de administrație al muzeului au fost numiți Iustin Sava, șeful serviciului administrației generale și de stat, dr. Victor Rusu, șeful serviciului administrației locale și Octavian Mihălțan, arhitect la serviciul tehnic al ținutului (*ibidem*, dosar nr. 282/1939-1940, f. 13).

întreținerii și derulării programului științific și cultural. Cheltuielile de personal au fost prevăzute în bugetul extins al ținutului. Ba mai mult, pentru muzeu s-au stabilit câteva surse proprii de venit: subvenția anuală impusă ca obligație pentru toate comunele din ținut; monopolul asupra fotografiilor tuturor monumentelor din ținut, taxele de intrare și, nu în ultimul rând, cotizațiile membrilor Societății de Istorie și Arheologie.

La conducerea muzeului a fost reconfirmat Ion Berciu. Acestuia, ca urmare a cererii adresate ministrului Educației Naționale de către Rezidența Regală Mureș, i s-a acceptat detașarea de la Gimnaziul de Băieți „Vasile Lucaciu” din Careii Mari. Astfel, la 1 septembrie, I. Berciu a fost numit în funcția de director al Muzeului Regional Alba Iulia, în gradul de șef de serviciu, cu un salariu de 8200 lei⁶.

În vederea obținerii de fonduri la bugetul muzeului, în conformitate cu prevederile din regulament, rezidența regală a lansat un ordin circular către prefecți și primari prin care se solicita înscrierea acelei subvenții anuale în folosul muzeului. Scopul final era crearea, la Alba Iulia, a unui muzeu mare, puternic, simbol al unității naționale. În acest context, au fost stabilite subvenții pentru muzeu de către numeroase localități, dintre care amintim: Sighișoara (1000 lei), Sibiu (500 lei), Făgăraș (1000 lei), comunele din județul Târnava Mică (11750 lei), comunele din notariatul Beica de Jos, județul Mureș (1800 lei), comuna Avram Iancu (100 lei)⁷ etc. Din păcate, nu toate aceste sume au ajuns în bugetul muzeului. Multe comune nu au virat banii datorită faptului că, probabil, nu-i aveau. Pentru a urgenta într-un fel încasarea subvențiilor, administrația ținutului a emis un alt ordin circular în acest sens. În sfârșit, cu destulă greutate s-a reușit, pentru exercițiul bugetar 1939/1940, strângerea sumei de 250000 lei, solicitată de Ion Berciu administrației financiare a ținutului⁸.

Grija pentru administrarea și dezvoltarea noii instituții, manifestată de conducerea ținutului, este evidentă. Probabil, în ideea ridicării unui edificiu destinat muzeului, rezidența regală a dorit să recupereze terenul de un iugăr (cca. 0,58 ha) cu care muzeul a fost împrăștiat. Pe acest teren s-a intenționat ridicarea, imediat după 1918, a unei „Case Naționale” și a unui muzeu etnografic, fapt ce nu s-a mai întâmplat. În adresa primăriei Alba Iulia, depusă la cancelaria ținutului, se precizează că terenul se află pe Platoul Romanilor și este împărțit între „Casa Națională” Astra Sibiu (Muzeul Asociațiunii) și Fundația Culturală „Principele Carol” București, dar este folosit în întregime de către Astra⁹.

⁶ *Ibidem*, dosar nr. 432/1939, f. 1-3.

⁷ *Ibidem*, dosar nr. 282/1939-1940, f. 3-11.

⁸ *Ibidem*, f. 19-21.

⁹ *Ibidem*, dosar nr. 266/1939, f. 1-3.

Pe de altă parte, dar în aceeași ordine de idei, din dorința de a organiza noul muzeu după standarde înalte, Ion Berciu este împuternicit să participe la ședința directorilor de muzee din Transilvania unde să identifice, după cum se precizează „cea mai nimerită cale a realizării scopurilor arheologice și muzeale” propuse la Alba Iulia. Din aceleași considerente, rezidentul regal l-a desemnat să studieze modul de inventariere și înregistrare a bunurilor muzeale la Muzeul Institutului de Studii Clasice și la Comisiunea Monumentelor Istorice din Cluj și, totodată, să discute toate problemele de acest fel cu Constantin Daicoviciu¹⁰.

Preocuparea pentru protejarea patrimoniului cultural-național a administrației ținutului este vizibilă și în cazul descoperirilor arheologice fortuite, situație în care se intervine pentru recuperarea lor în folosul Muzeului Regional. Așa a fost cazul descoperirii în extravilanul localității Apoldu de Jos, pe terenul lui Ioan Popa, cu ocazia arăturii de toamnă, a unor vestigii romane constând, după cum le descrie primarul localității, într-o adresă către ținutul Mureș, în:

„1. o piatră ce reprezintă figura unui leu (fără cap), iar între picioarele dinainte sub piept se află un cap de om, capul împăratului Traian; 2. o lespede de piatră, lată de aproximativ 70 cm pe care ar fi fost așezat leul de piatră; 3. o piatră, ce reprezintă corpul unui copil de sex masculin, de mărimea unui copil de un an, însă fără picioare și fără o mână. Capul este rupt dar bucașile se află acolo. După figura capului, pare a avea trăsături de pe timpul romanilor; 4. o piatră mare, cu formă neregulată; 5. o bucată de monedă de aramă, fără nicio inscripție; 6. mai multe bucăți de pietre mici, care par a fi rupte din statuie; 7. s-a[u] descoperit urmele unui zid de piatră”.

Muzeul din Alba Iulia s-a arătat interesat de aceste piese, fiind gata să suporte plata transportului lor¹¹.

O situație similară a fost și în cazul tezaurului monetar din localitatea Augustin (județul Târnava Mare, actualmente județul Brașov), descoperit întâmplător de tinerii Ioniță Aurel, Grozea Ioan și Radu Gheorghe. Tezaurul cuprindea 294 monede romane (denari republicani și imperiali) „ce reflectă o nouă lumină asupra romanității anterioare cuceririi Daciei”, după cum subliniază Ion Berciu într-un document din 19 august 1939. Tinerilor li s-a oferit suma de 900 lei, din visteria ținutului¹².

Creșterea numărului de descoperiri arheologice fortuite, dar și necesitatea instituirii unor reguli clare privind modul de gestionare a acestui domeniu (inclusiv al cercetărilor arheologice sistematice) au determinat Rezidența Regală Mureș să lanseze un ordin circular, către prefectii

¹⁰ *Ibidem*, dosar nr. 141/1939, f. 8-9.

¹¹ *Ibidem*, dosar nr. 95/1938, f. 1, 5.

¹² *Ibidem*, dosar nr. 282/1939-1940, f. 15-16.

județelor, prin care erau precizate câteva priorități de urmat în acest domeniu:

1. Orice săpătură arheologică se poate efectua numai cu aprobarea Comisiunii Monumentelor Istorice;
2. Toate descoperirile arheologice trebuie aduse la cunoștința autorităților și obiectele așezate la adăpost;
3. Obiectele cu valoare de patrimoniu nu pot fi negociate sau vândute clandestin;
4. Persoanele care posedă colecții de antichități sunt obligate să înainteze un inventar Muzeului Regional din Alba Iulia;
5. Muzeul Regional din Alba Iulia are ca proiect realizarea unei hărți arheologice a ținutului Mureș, drept pentru care se solicită comunicarea tuturor informațiilor privind descoperirile arheologice din teritoriu¹³.

În acest context, subliniem faptul că s-au identificat resurse bănești pentru cercetările arheologice sistematice pe care Ion Berciu le-a efectuat la Căpâlna. Astfel, în septembrie 1939 este alocată suma de 20000 lei pentru acest proiect. La aceasta se adaugă alte 10000 lei. Săpăturile arheologice de la Căpâlna au durat de la 23 august până la 9 septembrie 1939, cheltuindu-se suma de 31692 lei. Au fost conduse de Mihail Macrea și Ion Berciu, constituind o primă etapă în cercetarea cetății dacice¹⁴. Tot în acel an s-a reușit, cu sprijinul autorităților ținutului, impunerea pazei cetății și a șantierului arheologic. Astfel, în octombrie 1939 sunt angajați doi paznici permanenți (Ilie Mariș și Partenie Jinariu) cu un salariu de 600 lei/lună, retribuiți din bugetul ținutului. Din păcate, începând cu 1 martie 1940 rămâne doar un singur paznic, cu un salariu de 500 lei/lună (Maier Vasile)¹⁵.

Susținerea cercetării este dovedită și de modul în care Rezidența Regală Mureș vine în întâmpinarea solicitărilor lui Phleps Hermann, profesor de arhitectură la Școala Politehnică din Danzig. Lui și echipei sale i s-a facilitat studierea arhitecturii bisericilor fortificate din zona Târnavelor¹⁶.

Pe lângă sprijinirea Muzeului din Alba Iulia, din care se dorea să se realizeze un important centru de cultură, autoritățile ținutului au fost sensibile și la tot ceea ce a însemnat patrimoniul cultural național. Din dorința realizării unei statistici a tuturor clădirilor monument, construite înainte de 1850, s-au solicitat informații, în acest sens, prefecturilor din

¹³ *Ibidem*, dosar nr. 500/1939, f. 1.

¹⁴ Glodariu, Moga 1989, p. 15.

¹⁵ ANRSJA, fond *Rezidența Ținutului Mureș. Serviciul Birou Contabilitate*, dosar nr. 3/1940, f. 1-9.

¹⁶ *Ibidem*, fond *Rezidența Ținutului Mureș. Serviciul Cancelariei*, dosar nr. 20/1938, f. 1-3.

teritoriu. Au răspuns prefecturile Ciuc, Târnava Mare, Târnava Mică, Turda, Sibiu, Făgăraș și Mureș¹⁷.

De pildă, din Sibiu se precizează că următoarele clădiri sunt monumente istorice: Catedrala Ortodoxă, Biserica Suburbiului Iosefin Ortodox Român, edificată în 1800 de Constantin Pop; Biserica Suburbiului Inferior, edificată în 1791 de episcopul Ghedeon Nichitici¹⁸. Din Mureș: Mănăstirea Franciscanilor (localitatea Călugăreni); Biserica Romano-Catolică (localitatea Sângeorgiu de Mureș); Biserica Reformată (localitatea Păneț); Biserica Reformată (localitatea Todel); Biserica Evanghelică (localitatea Batoș); Biserica Luterană (localitatea Poșmuș); Biserica Greco-Catolică (Reghin) în care Petru Maior a fost protopop; Biserica Reformată din Târgu Mureș¹⁹ etc.

Totodată, se precizează că în imediata apropiere a unor astfel de clădiri considerate monumente istorice nu se poate edifica decât cu o prealabilă aprobare a Comisiunii Monumentelor Istorice²⁰.

În altă ordine de idei, trebuie să mai precizăm și eforturile pe care autoritățile ținutului le-au depus pentru achiziționarea locuinței memorandistului dr. Ioan Rațiu în vederea transformării ei în casă memorială, marcându-se astfel 40 de ani de la moartea acestuia. S-au efectuat demersuri pe lângă primăria Turda pentru a se putea pune în practică acest proiect²¹. În aceeași direcție se înscriu și demersurile efectuate pe lângă Comisiunea Monumentelor Istorice de unde se obțin 45000 lei pentru restaurarea casei memoriale a lui Avram Iancu²².

Noile împrejurări politice au făcut ca această formă de organizare administrativ-teritorială, a ținuturilor, să fie anulată în septembrie 1940. Din punctul de vedere al istoricului preocupat de atitudinea față de patrimoniul cultural-național, prezența rezidenței regale la Alba Iulia a adus un plus de forță financiară, de prestață și prestigiu pentru muzeu, care a cunoscut o rupere de ritm, în sens pozitiv și, implicit, un interes mai mare pentru bunurile de patrimoniu, mobile și imobile. Din păcate, după 1940, tot ceea ce a reprezentat patrimoniu și muzeu, în condițiile războiului, nu a mai constituit un punct important pe agenda autorităților. Muzeul din Alba Iulia a fost plasat sub autoritatea prefecturii județului Alba, intrând într-o perioadă dificilă și incertă din punct de vedere organizatoric și financiar. Fără îndoială că supraviețuirea lui instituțională s-a datorat eforturilor

¹⁷ *Ibidem*, fond *Rezidența Ținutului Mureș. Serviciul Administrației Generale și de Stat*, dosar nr. 194/1938, f. 1-9.

¹⁸ *Ibidem*, f. 10.

¹⁹ *Ibidem*, f. 12.

²⁰ *Ibidem*, f. 11.

²¹ *Ibidem*, dosar nr. 307/1939, f. 1-3.

²² *Ibidem*, dosar nr. 351/1939, f. 1-2.

depuse de Ion Berciu, care, prin o serie de petiții înaintate autorităților (primărie, prefectură, ministere), a reușit să identifice resurse și mijloace cu care muzeul a traversat perioada grea a războiului, precum și cea imediat postbelică.

Attitude and Action for the National Cultural Heritage of Mureș Province as Reflected from Archival Documents (14 August 1938-21 September 1940)

(Abstract)

In August 1938, the administrative organization law divided Romania into ten administrative-territorial units or provinces (*ținuturi*): Bucegi, Olt, Timiș, Mureș, Someș, Suceava, River Prut, Sea, Lower Danube and at the head of each province Carol II appointed a royal residence. Mureș Province, consisting of nine counties: Alba, Mureș, Făgăraș, Târnava Mare, Târnava Mică, Sibiu, Ciuc, Odorhei and Turda, had its residence in Alba Iulia and was headed by General Dănilă Papp, a balanced man who, in a world under the sign of war, sought to support culture, particularly the undertakings aiding the national cultural heritage. From the Archive Fund of the Mureș Province Residence kept at the National Archives of Romania, Alba County Division, we found out that efforts were channeled to develop the museum in Alba Iulia, identify and recover accidentally discovered archeological items and even organize systematic excavations and set up an inventory of the historical monuments in the province.

The museum in Alba Iulia was placed under the direct administration of the province and underwent a reorganization process in line with the new realities and goals set ahead. It gained the title “Alba Iulia Regional Museum”, which it managed to keep for a long time, and got a new operational regulation published in the Official Gazette that was approved by Armand Călinescu and by Carol II’s Royal Decree no. 2663. In order to gather funds for the museum budget, in accordance with the provisions of the regulation, the royal residence released a circular to prefects and mayors requesting an annual grant. The ultimate goal was to create in Alba Iulia a great and strong museum, a symbol of national unity. The concern of the province administration with the protection of the national cultural heritage is visible also in the measures taken to identify accidental archeological discoveries and see to their recovery for the use of the Regional Museum, to finance systematic archeological excavations (at the Dacian fortress from Căpâlna) and to start the indexing process of the historical monuments in the province.

New political circumstances led to the cancellation of the province as a form of administrative-territorial organization in September 1940. From the point of view of the historian concerned with the attitude towards the national cultural heritage, the royal residence brought the museum added financial strength and prestige, making it take a positive turn. Unfortunately, after 1940, under war, the heritage and museum were no longer high on the authorities’ agenda.

Abrevieri bibliografice

ANRSJA

- Arhivele Naționale ale României. Serviciul Județean Alba.

Zevedei-Ioan Drăghiță

Glodariu, Moga 1989 - Ioan Glodariu, Vasile Moga, *Cetatea dacică de la Căpâlna*, București, 1989.

Rișcuța 2000 - Cristina Rișcuța, *Aspecte din viața și activitatea rezidentului Ținutului Mureș, generalul Dănilă Papp (1867-1950)*, în *Apulum*, XXXVII/2, 2000, p. 269-273.

Cuvinte-cheie: patrimoniu cultural național, Rezidența Ținutului Mureș, muzeu, Alba Iulia.

Keywords: national cultural heritage, Mureș province residence, museum, Alba Iulia.

LISTA ABREVIERILOR

AAC	- Acta Archaeologica Carpathica. Cracovia.
ABR	- Arbeitsberichte zur Bodendenkmalpflege in Brandenburg. Calau.
Acta	- Acta (Siculica). Muzeul Național Secuiesc. Sfântu Gheorghe.
ActaAA	- Acta Academiae Agriensis. Sectio Historiae. Eszterházy Károly Főiskola. Eger.
ActaArch	- Acta Archaeologica. Copenhagen.
ActaArchHung	- Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
ActaH	- Acta Hargitensia. Hargita Megye Múzeumainak Évkönyve. Miercurea Ciuc.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művész-történeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AIIA	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AIIGB	- Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
AIIN	- Anuarul Institutului de Istorie Națională. Cluj-Sibiu.
AISC	- Anuarul Institutului de Studii Clasice. Cluj (Sibiu).
AJA	- American Journal of Archaeology. New York.
AK	- Archäologisches Korrespondenzblatt. Main.
Altertum	- Das Altertum. Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Berlin.
Aluta	- Aluta (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”. Iași.
AnB	- Analele Banatului (serie nouă). Muzeul Banatului. Timișoara.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
AnUBI	- Analele Universității din București - Istorie. Universitatea din București. București.
AnUCIPI	- Analele Universității „C. I. Parhon”, seria Științe Sociale. Istorie. Universitatea din București. București (din 1964 Analele Universității din București - Istorie).
Aquileia Nostra	- Aquileia Nostra. Bollettino dell'Associazione Nazionale per Aquileia. Milan & Aquileia.
ARCHEA	- Archéologie du cimetière chrétien. Actes du 2 colloque ARCHEA, Orléans 29 Septembre-1 ^{er} Octobre 1994.

	Supplément à la Revue Archéologique du Centre de la France 11. Tours: FÉRACF.
Antiquity	- Antiquity. A Quartely Review of World Archaeology. York.
AO	- Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).
APA	- Acta Praehistorica et Archaeologica. Berlin.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Buletinul Muzeului Regional Alba Iulia/Anuarul Muzeului Național al Unirii. Alba Iulia.
ArchAustr	- Archaeologia Austriaca. Viena.
Archeologické rozhledy	- Archeologické rozhledy. Praga.
ArchHung	- Archaeologica Hungaria. Budapest.
ArchKözl	- Archaeologiai Közlemények. Pesten (1859-1899).
Argo	- Argo.
ArhBas	- Arhivele Basarabiei. Chișinău (1929-1938).
ArhSom	- Arhiva Someșană. Arhiva Someșană. Revistă istorico-culturală. Năsăud (1924-1940).
Astra Salvensis	- Astra Salvensis. Cercul Salva al ASTRA. Salva.
AT	- Ars Transilvaniae. Institutul de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
AUA	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Alba Iulia.
AV	- Arheološki vestnik. Ljubljana.
AVSL	- Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu.
BAHC	- Bibliotheca Archaeologica et Historica Corvinensis. Hunedoara.
Banatica	- Banatica. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin. Reșița.
BA	- Biblioteca de arheologie. Muzeul Național de Istorie a României. București.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BB	- Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studențești. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Alba Iulia.
BerRGK	- Berichte der Römisch-Germanischen Kommission. Roman-Germanic Commission. Frankfurt am Main.
BHAUT	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis. Timișoara.
BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara.
BIAUL	- Bulletin of the Institute of Archaeology. University of London.
Biserica și Școala	- Biserica și Școala - Foaie Bisericească-scolastică, literară și economică. Arad (1877-1948).
BM	- Bibliotheca Marmatia. Baia Mare.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii. Alba Iulia.
BMS	- Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.

Lista abrevierilor

BS	- Bibliotheca Septemcastrensis. Sibiu.
BTh	- Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
BUFM	- Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas.
Bună Vestire	- Bună Vestire. Organ de zidire creștină. Roma.
BV	- Bayerische Vorgeschichtsblätter. Kommission für bayerische Landesgeschichte.
CAANT	- Cercetări arheologice în aria nord-tracă. Institutul Român de Tracologie. București.
CAn	- Current Anthropology. Chicago.
Carpica	- Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”. Bacău.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCDJ/CCBD	- Cultură și civilizație la Dunărea de Jos/Culture et civilisation au Bas Danube. Muzeul Dunării de Jos. Călărași.
CCRPM	- Cercetări de conservare și restaurare a patrimoniului muzeal. București.
Cele Trei Crișuri	- Cele Trei Crișuri. Fundația Cele Trei Crișuri. Oradea (1920-1944).
Chronica Valachica	- Chronica Valachica. Vezi Scripta Valachica.
Chronos	- Chronos. Revistă de istorie. Despărțământul ASTRA „Mihail Kogălniceanu” Iași. Iași.
Civilisations	- Civilisations. Revue international d'anthropologie et de sciences humaines. Institut de Sociologie de l'Université libre de Bruxelles. Bruxelles.
CLL	- Cercetări de limbă și literatură. Oradea.
CN	- Cercetări numismatice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
CommArchHung	- Communicationes Archaeologicae Hungariae, Magyar Némzeti Múzeum. Budapest.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
CSSZMÉ	- Csíki Székely Múzeum Évkönyve. Muzeul Secuiesc al Ciucului. Miercurea Ciuc.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj. Blaj.
Cultura poporului Dacia	- Cultura poporului. Cluj, București (1921-1930).
	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. București.
Danubius	- Danubius. Muzeul de Istorie Galați. Galați.
DavarLogos	- Davar Logos. Revista biblico-teologică de la Facultad de Teología de la Universidad Adventista del Plata.
DocMis	- Documenta Missionaria. Documenta Missionaria Hungariam et regionem sub ditone turcica existentem spectantia. Szegedi Hittudományi Főiskola. Szeged.

DolgCluj	- Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtarából. Kolosvár (Cluj).
DolgSzeged	- Dolgozatok. A. M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből. Szeged.
Drobeta	- Drobeta. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.
EcHR	- The Economic History Review. Economic History Society (UK).
EHR	- The English Historical Review. University of Oxford. Oxford (UK).
EJA	- European Journal of Archaeology.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei. Cluj-Napoca.
Eurasia Antiqua	- Eurasia Antiqua. Zeitschrift für Archäologie Eurasiens. Mainz am Rhein.
Familia Română	- Familia Română. Baia Mare.
FI	- File de istorie. Muzeul de Istorie Bistrița. Bistrița.
Flacăra sacră	- Flacăra sacră. Organ pentru propagarea creațiunii umane în România. București (1934-1942).
FoliaArch	- Folia Archaeologica. Magyar Történeti Múzeum. Budapest.
Germania	- Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission. Frankfurt am Main.
Glasul monahilor	- Glasul monahilor. București (1924-1946).
Hermannstädter Zeitung	- Hermannstädter Zeitung. Sibiu.
Hesperia	- Hesperia. American School of Classical Studies at Athens. Cambridge.
HistTeacher	- The History Teacher. Society for History Education; University of Notre Dame. History Teachers' Association. USA.
HJ	- The Historical Journal. Cambridge University. Cambridge (UK).
HU	- Historia Urbana. Institutul de Cercetări Socio-Umane. Sibiu.
IPSR	- International Political Science Review. Columbia University, USA & Australian National University.
IS	- International Security. Belfer Center for Science and International Affairs. Harvard University. Cambridge (Massachusetts).
InvArchRoumanie	- Inventaria Archaeologica Roumanie. București.
InvArchRumänien	- Inventaria Archeologica Rumänien. București.
IPH	- Inventarta Praehistorica Hungariae. Budapest.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
JAA	- Journal of Anthropological Archaeology.
Jahresbericht	- Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt am Main. Frankfurt am Main.
JAMÉ	- A Nyiregyházi Jónás András Múzeum Évkönyve. Nyiregyháza.
JAR	- Journal of Archaeological Research. New York.
JAS	- Journal of Archaeological Science. Academic Press. United States.
J. Biogeogr.	- Journal of Biogeography. London.

Lista abrevierilor

JCH	- Journal of Contemporary History. Sage Publications, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC.
JFA	- Journal of Field Archaeology. Boston University.
JMH	- The Journal of Modern History. University of Chicago. Chicago.
JOML	- Jahrbuch des Oberösterreichischen Musealvereines für Landeskunde. Linz.
JPS	- The Journal of Peasant Studies. Critical Perspectives on Rural Politics and Development.
JRGZM	- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
JRS	- The Journal of Roman Studies. London.
JSRI	- Journal of the Study of Religious & Ideologies. Societatea Academică de Cercetare a Religiiilor și Ideologiilor. Cluj-Napoca.
JWP	- Journal of World Prehistory. New York.
KVSL	- Korrespondenzblatt des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde. Hermannstadt [Sibiu].
Laborativ Arkeologi	- Laborativ Arkeologi. Institutionen för arkeologi och antikens kultur. Stockholms universitet. Stockholm.
Latomus	- Latomus. Revue d'études latines. Bruxelles.
Litua	- Litua. Muzeul Județean „Alexandru Ștefulescu” Gorj. Târgu-Jiu.
LȘ	- Lucrări științifice. Institutul de Învățământ Superior Oradea.
Magyar városok	- Magyar városok és vármegyék monográfiája. Budapest.
MAGW	- Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien (1912-1941).
Man	- Man. Man. Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland.
Marmatia	- Marmatia. Muzeul Județean Maramureș. Baia Mare.
MCA	- Materiale și cercetări arheologice. București.
Mecklenburgische	- Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde.
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MittAnthrGesWien	- Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Hrsg. von der Anthropologischen Gesellschaft in Wien.
Mitteilungen	- Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalischen Museums. Sibiu.
ΜΩΜΟΣ	- ΜΩΜΟΣ. Őskoros Kutatók Összejövetelének konferenciakötete.
MonHistBp	- “Est tu scholaris” Ünnepi tanulmányok Kubinyi András 75. születésnapjára. Monumenta Historica Budapestinensia. Budapesti Történeti Múzeum. Budapest.
MT	- Magyar Törvénytár, Corpus Juris Hungarici. Budapest [Ungarische Gesetze].
MTCN	- Magyarország tiszti cím- és névtára. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
NAFD	- Neue Ausgrabungen und Forschungen in Niedersachsen.
Nature	- Nature. London.

- OH VI** - Opuscula Hungarica VI. Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest.
- OJA** - Oxford Journal of Archaeology, Blackwell Publishing Inc. United Kingdom.
- Ősrégészeti levelek** - Ősrégészeti levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
- PA** - Patrimonium Apulense. Alba Iulia.
- PamArch** - Památky archeologické. Praga.
- PAS** - Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
- PBF** - Prähistorische Bronzefunde. München.
- Peuce** - Peuce. Studii și comunicări de istorie veche, arheologie și numismatică. Tulcea.
- Potaissa** - Potaissa. Studii și comunicări. Turda.
- PPS** - Proceedings of the Prehistoric Society. Cambridge-London.
- Programm Mühlbach** - Programm des evaghelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
- PZ** - Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
- QR** - Quaternary Research. University of Washington.
- QSR** - Quaternary Science Reviews. The International Multidisciplinary Research and Review Journal.
- RA** - Revista Arhivelor. București.
- Rațiunea** - Rațiunea. Organ al „Asociației științifice de educație pozitivă” București. București (1911-1914).
- RB** - Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
- RC** - Revista Catolică. București (1912-1916).
- Realitatea ilustrată** - Realitatea ilustrată. Cluj, București (1927-1946).
- REN** - Revue des études napoléoniennes. Paris, France: Libraries Felix Alcan (1912-1924).
- Renașterea** - Renașterea. Organul oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului și Clujului. Cluj.
- Revista din Iași** - Revista din Iași. Iași.
- Revista istorică** - Revista istorică: dări de seamă, documente și notițe. București (1915-1943).
- RHSEE** - Revue historique du sud-est européen. Institut d’Histoire Universelle „N. Iorga”. București (1925-1941).
- RHMC** - Revue d’histoire moderne et contemporaine. Berlin. Paris.
- RI** - Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). București.
- RIR** - Revista istorică română. Institutul de Istorie Națională - Universitatea București. București (1931-1947).
- RM** - Revista muzeelor. București.
- RREI** - Revue Roumaine d’Etudes Internationales. București.
- RRH** - Revue roumaine d’histoire. București.
- RRHA** - Revue Roumaine d’Histoire de l’Art, série Beaux-Arts. Academia Română. București
- Sargetia** - Sargetia. Buletinul Muzeului Județului Hunedoara (Acta Musei Devensis). Deva.
- SAA** - Studia Antiqua et Archaeologica. Institutul de Arheologie Iași. Iași.

Lista abrevierilor

SAI	- Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice din România. București.
SCIA	- Studii și Cercetări de Istoria Artei. Seria Artă Plastică. București.
SCICPR	- Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România. Sibiu.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
SCN	- Studii și cercetări de numismatică. Institutul de Arheologie București.
Scripta Valachica	- Scripta Valachica. Studii și materiale de istorie și istorie a culturii. Târgoviște.
SDT	- Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt. Sibiu.
Societatea de mâine	- Societatea de mâine. Revistă săptămânală pentru probleme sociale și economice. Cluj (1924-1945).
SMIM	- Studii și Materiale de Istorie Medie. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”. București.
Social Forces	- Social Forces. Department of Sociology at the University of North Carolina.
SSK	- Studien zur Siebenbürgischen Kunstgeschichte, Köln. Wien.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
StComCaransebeș	- Studii și comunicări. Muzeul Județean de Etnografie și Istorie Locală. Caransebeș.
StComSibiu	- Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare. Satu Mare.
StRI	Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică)
StudArch	- A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica. Szeged.
Studia	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia. Series Geologia-Geografia. Cluj-Napoca.
SUCH	- Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu. Sibiu.
SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
SzMMÉ	- A Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve. Szolnok.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
Thraco-Dacica	- Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
Tibiscum	- Tibiscum. Studii și Comunicări de Etnografie și Istorie. Muzeul Regimentului Grăniceresc din Caransebeș. Caransebeș.
Tisicum	- Tisicum. A Jasz-Nagykun-Szolnok megyei muzeumok evkonye. Szolnok.
TR	- Transylvanian Review. Centrul de Studii Transilvane. Cluj-Napoca.
Trans.AmPhilos.Soc.	- Transactions of the American Philosophical Society. Philadelphia.

Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Tribuna	- Tribuna. Arad (1911-1912).
Történelmi Szemle	- Történelmi Szemle. Magyar Tudományos Akadémia. Történettudományi intézet. Budapest.
TT	- Történelmi Tár. Magyar Történelmi Társulat. Budapest.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
Țara Bârsei	- Țara Bârsei. Muzeul „Casa Mureșenilor” Brașov. Brașov.
Ungarische Jahrbücher	- Ungarische Jahrbücher. Berlin.
Unirea poporului	- Unirea poporului. Blaj (1919-1948).
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
VAH	- Varia Archaeologica Hungarica. Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete. Budapest.
Vjesnik	- Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu. Zagreb.
VKT	- Várak. Kastélyok, Templomok. Történelmi és örökségturisztikai online magazin.
WorldArch	- World Archaeology. London.
WPZ	- Wiener Prähistorische Zeitschrift. Selbstverlag der Wiener Prähistorischen Gesellschaft. Wien.
Zalai Múzeum	- Zalai Múzeum. Zalaegerszeg.
Zborník SNM	- Zborník Slovenského Národného Múzea. Bratislava.
ZfA	- Zeitschrift für Archäologie. Berlin.
ZfSL	- Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde. Gundelsheim.
Ziridava	- Ziridava. Studia Archaeologica. Muzeul Județean. Arad.